

Резюме

Наукова стаття присвячена дослідженню наукової категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави». На основі комплексного аналізу поглядів вчених-юристів і вчених економістів автором виокремлюється система принципів правового регулювання продовольчої безпеки держави. Висновком дослідження стала розробка поняття категорії «принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави» та виділення принципів правового регулювання, з котрих окремі запропоновані вперше.

Ключові слова: продовольство, продовольча безпека держави, принципи правового регулювання продовольчої безпеки держави, система принципів правового регулювання продовольчої безпеки держави.

Резюме

Научная статья посвящена исследованию научной категории «принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства». На основании комплексного анализа взглядов ученых-юристов и ученых-экономистов автором выделяется система принципов правового регулирования продовольственной безопасности государства. Выводом исследования стала разработка понятия категории «принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства» и выделение принципов правового регулирования, из которых отдельные предложены впервые.

Ключевые слова: продовольствие, продовольственная безопасность государства, принципы правового регулирования продовольственной безопасности государства, система принципов правового регулирования продовольственной безопасности государства.

Summary

The scientific article is devoted to research of scientific category «principles of legal adjusting of food safety of state». On the basis of complex analysis of looks of scientists-lawyers and scientists-economists by an author the system of principles of legal adjusting of food safety of state is selected. Development of notion of category became a research conclusion the «principles of legal adjusting of food safety of state» and selection of principles of legal adjusting, from which the separate are offered first.

Key words: food, food safety of state, principles of legal adjusting of food safety of state, system of principles of legal adjusting of food safety of state.

Отримано 8.12.2011

Г. В. ОСТАФІЙЧУК

*Григорій Володимирович Остафійчук, здобувач
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН – ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Птахівництво є найбільш скоростиглою галуззю тваринництва, яка при порівняно незначних затратах праці й кормів дає за короткий час високоякісну продукцію (доросла птиця, молодняк птиці, інкубаційні та харчові яйця, продукти забою та переробки, пух та пір'я, тощо), що широко використовується не тільки в харчовій промисловості, а й у парфумерній, мікробіологічній промисловості та медицині. У процесі діяльності виробників продукції птахівництва, її переробки і реалізації відповідно до статутної правосуб'єктності виникають різноманітні за своєю соціально-економічною сутністю і юридичною природою правовідносини. Центральне місце серед них займають аграрні правовідносини – правова форма вираження і закріплення суспільних відносин як економічної категорії, різновиду виробничих відносин, що виникають і розвиваються в процесі організації і ведення сільськогосподарського виробництва. З розвитком різноманітних форм власності і організаційно-правових форм діяльності особливої актуальності набуває розробка наукових підходів до класифікації суб'єктів аграрних правовідносин – виробників продукції птахівництва.

Дослідженню теорії аграрних правовідносин взагалі і правового статусу їхніх суб'єктів зокрема в різний час присвячували свої праці такі науковці, як: В. М. Єрмоленко, О. О. Погрібний, В. І. Семчик, А. М. Стагівка, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. З. Янчук та інші. Проте правосуб'єктність виробників продукції птахівництва є недостатньо розробленою в науці аграрного права України, а тому потребує комплексного і поглибленого вивчення.

Завданням даної публікації є аналіз чинного аграрного законодавства, що регламентує відносини в галузі виробництва і переробки продукції птахівництва і розробка науково-обґрунтованої класифікації суб'єктів аграрних правовідносин – виробників продукції птахівництва.

Переходячи до викладення основного матеріалу, хочемо зазначити, що птахівництво забезпечує населення країни дієтичними висококалорійними продуктами харчування. Завдяки скороспілості та високій

якості продукція птахівництва займає пріоритетне місце серед галузей тваринництва. Птахівництво інтенсивно розвивається на всій території України. На його розміщення впливають насамперед близькість та концентрація міського населення. Галузь розвивається по шляху створення великих промислових комплексів навколо міст і промислових центрів.

Аналіз аграрного законодавства свідчить, що в Україні створена значна за кількістю правових актів законодавча база для забезпечення підприємництва в АПК, соціально-економічного розвитку села і агропромислового комплексу. Однак вона безсистемна і містить великі розбіжності¹.

Однією з умов швидкого збільшення виробництва продукції птахівництва є створення нових великих птахофабрик і концентрація птахівництва в сільськогосподарських підприємствах. Досвід цих підприємств свідчить про те, що на великих птахівницьких фермах вища продуктивність праці і нижча собівартість яєць і м'яса². Птахівництво, що ведеться на індустріальній основі, є найбільш інтенсивною галуззю тваринництва. Воно вимагає високого рівня розвитку матеріально-технічної бази, розведення лінійної гібридної птиці спеціалізованих порід, а також безпечейного і повного задоволення потреб у високоякісних кормах³.

Залежно від продукції, яка виробляється на підприємстві, розрізняють: а) інкубаторій (інкубаторно-птахівнича станція) – суб'єкт підприємницької діяльності будь-якої форми власності, що здійснює виробництво, інкубацію яєць та реалізацію виведеного добового молодняку; б) птахокомбінат – суб'єкт підприємницької діяльності будь-якої форми власності з завершеним виробничим циклом, що здійснює забій птиці, переробку м'яса та інших продуктів забою, виробництво, зберігання та реалізацію м'ясних продуктів, технічної сировини відповідно до чинних нормативно-правових актів; в) забійне підприємство (птахокомбінат) – промислове підприємство, що здійснює забій птиці та переробку, зберігання, виробництво і реалізацію продукції птахівництва⁴.

На сьогодні в Україні сформовано дві групи виробничих типів птахівничих господарств: племінні і товарні. Виробництво товарної продукції птахівництва неможливе без своєчасного та якісного забезпечення товаровиробників племінною продукцією птахівництва⁵. Для забезпечення товаровиробників птахівничої продукції племінним матеріалом існує налагоджена схема взаємозв'язків племінних господарств різного рівня між собою та з виробниками товарної продукції.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про племінну справу у тваринництві» від 15 грудня 1993 р. № 3691-ХІІ, суб'єктами племінної справи у тваринництві є: власники племінних (генетичних) ресурсів; підприємства, установи та організації незалежно від форми власності та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які беруть участь у виробництві, збереженні, використанні, створенні, визначенні племінної цінності племінних (генетичних) ресурсів, торгівлі племінними (генетичними) ресурсами та надають послуги, пов'язані з племінною справою у тваринництві; власники не племінних тварин – споживачі племінних (генетичних) ресурсів та замовники послуг з племінної справи у тваринництві⁶.

Відповідно до п. 1.4. Наказу Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Положення про присвоєння відповідних статусів суб'єктам племінної справи у тваринництві» від 17.07.2001 р. № 215/66, залежно від напрямку діяльності та якості племінних (генетичних) ресурсів суб'єктам племінної справи у птахівництві присвоюють відповідний статус:

- племінний завод – сільськогосподарське підприємство (господарство), що має стадо високопродуктивних племінних тварин визначеної породи і застосовує їх чистопородне розведення;

- племінний птахорепродуктор – суб'єкт підприємницької діяльності, що спеціалізується на виробництві племінної продукції для одержання батьківських форм гібридів або гібридної птиці певного кросу. Методичне керівництво племінною роботою у репродукторах здійснюють селекційні центри або племзаводи, із яких завезена птиця. У залежності від виконуваних функцій племптахорепродуктори можуть бути двох типів: племптахорепродуктор I порядку – працює з прабатьківськими формами кросу та окремими породами, які отримує з племзаводу або селекційного центру, здійснює схрещування прабатьківських форм за відповідними схемами, одержує батьківські форми і реалізує їх репродукторам II порядку; племптахорепродуктор II порядку – працює з батьківськими формами кросу, які отримує з репродуктора I порядку, шляхом схрещування батьківських форм одержує племінну продукцію фінального гібриду (кросу), яку реалізує виробникам харчових яєць і м'яса птиці та населенню;

- селекційний центр – головна установа (підприємство), що координує ведення селекційно-племінної роботи певної галузі тваринництва у визначеному регіоні. Координацію роботи селекційних центрів здійснює Головний селекційний центр у кожній галузі, який створюється на базі наукової установи та провідних племінних заводів із збереженням їх юридичної самостійності та існуючої підпорядкованості;

- контрольно-випробувальна станція з птахівництва – сільськогосподарське підприємство, в якому проводяться систематичні контрольні випробування вітчизняних та імпортованих кросів чи порід птиці, представлених власниками племінних (генетичних) ресурсів. За ветеринарними вимогами контрольно-випробувальна станція прирівнюється до біопідприємства закритого типу⁷.

Відповідно до п. 1.3 Наказу Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Положення про племінне свідоцтво (сертифікат) та зразків форм племінних свідоцтв (сертифікатів)» від 29.12.2002 р. № 416, з метою визнання генетичних ресурсів племінними; підтвердження показників якості племінних (генетичних) ресурсів, заявлених їх власником; ідентифікації племінних (генетичних) ресурсів; захисту прав споживачів; контролю генетичної безпеки племінних (генетичних) ресурсів застосовується Племінне свідоцтво (сертифікат) генетичних ресурсів птахівництва⁸.

В усіх птахопідприємствах незалежно від належності та підпорядкованості, що мають племінні стада, проводиться комплексна оцінка птиці за племінними і продуктивними якостями з метою визначення класу птиці, у залежності від якого встановлюють вартість племінної продукції (інкубаційні яйця, молодняк) для реалізації – бонітування сільськогосподарської птиці. Згідно п. 1.8. Наказу Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Інструкції з бонітування сільськогосподарської птиці, Інструкції з ведення племінного обліку в птахівництві та зразків форм племінного обліку в птахівництві» від 22.06.2001 р. № 179, при бонітуванні комісія: проводить огляд птиці, аналіз показників її власної продуктивності та продуктивності батьків, заповнює відповідні форми обліку, що додаються; визначає бонітувальний клас для груп птиці (вихідні лінії, прабатьківські та батьківські стада, порода, популяція); оцінює птицю кожної групи за основними ознаками, які характеризують її продуктивні якості; присвоює такі класи: еліта-рекорд, еліта, I клас, II клас⁹.

У племінних птахівничих господарствах основною товарною продукцією є яйця від племінної птиці для інкубації або племінний молодняк курей, індиків, качок, гусей для відтворення стада. Племінні господарства поділяються на: селекційно-генетичні станції і експериментальні господарства в наукових установах, в яких створюються кроси спеціалізованих поєднаних ліній для вирощування високопродуктивної гібридної птиці, вдосконалюються і виводяться нові породи, розробляються різні методи і прийоми селекційної роботи; державні контрольно-випробувальні станції, які випробовують і оцінюють гібриди і кращі кроси поєднаних ліній і передають племінним заводам; племінні заводи вдосконалюють птицю створених ліній, кросів і порід, розмножують її і передають відповідні батьківські форми для гібридизації господарствам-репродукторам; племінні господарства-репродуктори вирощують батьківські форми гібридної птиці, схрещують їх для одержання гібридної птиці і забезпечують нею промислові цехи птахофабрик і господарств; племінні ферми-репродуктори господарств одержують гібридну птицю і постачають нею товарні ферми своїх та інших господарств; інкубаторно-птахівничі станції інкубують яйця, одержані від гібридної птиці, і постачають гібридний молодняк товарним фермам господарств.

Спеціалізовані товарні підприємства з виробництва продукції птахівництва включають: державні птахофабрики – вузькоспеціалізовані підприємства промислового типу, які використовують корми з державних фондів, на основі потокової технології, комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів, здійснюють одержання і рівномірне протягом року постачання в торгівельну мережу дієтичних яєць і м'яса птиці; птахівничі господарства – це господарства з поглибленою спеціалізацією, де розвиток птахівництва поєднується з іншими галузями, зокрема, з молочним скотарством, що дає можливість ефективно використовувати землю, трудові і матеріальні ресурси; міжгосподарські підприємства створюються шляхом добровільного об'єднання частини грошових і матеріальних ресурсів для сумісного виробництва продукції птахівництва, особливо м'яса. Одержаний приріст і прибуток розподіляється між господарствами-учасниками кооперації; виробничі об'єднання здійснюють свою діяльність на основі спеціалізації і концентрації поголів'я птиці, кооперуванні підприємств на виконанні окремих стадій єдиного технологічного процесу виробництва продукції (інкубації яєць, вирощування ремонтного молодняку, виробництва харчових яєць і м'яса птиці); птахівничі ферми господарств всіх форм власності, де птахівництво є додатковою галуззю, виробляють харчові яйця і м'ясо птиці, використовуючи корми власного виробництва¹⁰.

Птахівничі господарства яєчного напрямку поділяються на: з повним, закінченим (замкнутим) виробничим циклом; з неповним циклом і спеціалізовані на окремих виробничих процесах. Птахофабрики яєчного напрямку здебільшого мають закінчений цикл виробництва. В них створюються цехи: промислового стада курей-несучок, батьківських форм, інкубації, вирощування молодняку до 60-денного віку, ремонтного молодняку до 150-денного віку, відгодівлі, кормоприготування, сортування і упакування яєць, бойневої переробки птиці з холодильником, утилізації відходів¹¹.

М'ясні птахівничі господарства займаються організацією вирощування бройлерів, качок на м'ясо, індиків на м'ясо та гусей на м'ясо. Вирощування бройлерів (м'ясних курчат 60-70-денного віку живою масою 1,2–1,8 кг) досить ефективне тому, що забезпечує високу якість м'яса, швидкість птиці, низькі витрати кормів, високий рівень механізації і автоматизації виробництва, швидкооборотність оборотних фондів, окупність капітальних вкладень і високий рівень рентабельності.

Сучасна аграрна політика в Україні загалом є сприятливою для розвитку спеціалізованих птахівничих підприємств. Їх стратегічний розвиток спрямовується на підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі в контексті інтеграції України до світового економічного простору. Основним завданням при цьому є підтримка національних виробників продукції птахівництва шляхом розроблення комплексних цільових програм загальнодержавного та регіонального масштабів, наближення вітчизняних норм і стандартів до міжнародних вимог та забезпечення екологічної безпеки виробництва¹².

З метою підвищення ефективності птахівництва необхідно: відновити виробництво на промисловій основі на базі птахофабрик, бройлерних комплексів і спеціалізованих підприємств з виробництва продукції птахівництва; зміцнити матеріально-технічну базу птахопідприємств; забезпечити птахівництво збалансованими енергетичними комбікормами, ветпрепаратами, кормовими добавками та преміксами; надавати комплексам і птахопідприємствам можливість одержання пільгових кредитів¹³.

Першочерговим завданням повинно стати прийняття нових законодавчих актів, що відображають дію об'єктивних економічних законів і попереджають їх стихійний прояв як можливий наслідок неналежного або несвоечасного правового регулювання¹⁴. Тому вважаємо, що прийшов час для розробки і прийняття Закону України «Про птахівництво».

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що птахівництво являє собою галузь сільськогосподарського виробництва, основним завданням якої є розведення, вирощування, утримання, годівля птиці, застосування механізації, автоматизації, проведення ветеринарної профілактики з метою одержання продукції птахівництва.

На підставі аналізу чинного аграрного законодавства і практики функціонування суб'єктів аграрних правовідносин у птахівництві розроблено критерії класифікації виробників продукції птахівництва:

1) за напрямом виробництва: а) птахівничі господарства і ферми яєчного напрямку; б) птахівничі господарства і ферми м'ясного напрямку; в) птахівничі господарства і ферми яєчно-м'ясного; г) племінні птахівничі господарства і ферми;

2) залежно від поголів'я птиці: а) дрібне птахівниче господарство; б) мале сільськогосподарське підприємство; в) малі ферми, які входять до складу сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств; г) птахофабрика – вузькоспеціалізоване велике підприємство, що працює переважно на купованих кормах;

3) залежно від продукції, яка виробляється на підприємстві, розрізняють: а) інкубаторій (інкубаторно-птахівнича станція); б) птахокомбінат; в) забійне підприємство (птахокомбінат);

4) залежно від виробничого типу птахівничих господарств: а) племінні; б) товарні;

5) залежно від напрямку діяльності та якості племінних (генетичних) ресурсів: а) племінний завод; б) племінний птахорепродуктор (племптахорепродуктор I порядку і племптахорепродуктор II порядку); в) селекційний центр; г) контрольно-випробувальна станція з птахівництва.

Суб'єктами аграрних правовідносин у птахівництві з приводу переробки продукції птахівництва є спеціалізовані підприємства: а) птахокомбінат; б) цех при м'ясокомбінаті – виробничий структурний підрозділ сільськогосподарського призначення для переробки продукції птахівництва; в) птахофабрика – вузькоспеціалізоване підприємства промислового типу, яке на основі потокової технології, комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів, здійснює одержання і рівномірне протягом року постачання в торгіву мережу яєць і м'яса птиці.

¹ Семчик В. І. Правові аспекти аграрної політики і аграрної реформи в Україні / В. І. Семчик // Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні : Монографія / Кол. авторів. За ред. В. І. Семчика. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 280 с. – С. 48.

² Організація виробництва в підприємствах АПК : Навчальний посібник / Топалов А. Д., Скоробогатько С. В., Уляшенко В. А. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с. – С. 312.

³ Економіка сільського господарства : Навчальний посібник / Збарський В. К., Мацибора В. І., Чалий А. А. та ін.; За ред. В. К. Збарського і В. І. Мацибори. – К.: Каравела, 2009. – 264 с. – С. 251.

⁴ Про затвердження Ветеринарно-санітарних правил для суб'єктів господарювання (підприємств, цехів) з переробки птиці та виробництва яйцепродуктів: Наказ Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 07.09.2001 р. № 70, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 вересня 2001 р. за № 849/6040 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – С. 169. – Ст. 1821, код акту 20059/2001.

⁵ Кудін С. Є. Сегментування ринку племінної продукції птахівництва / С. Є. Кудін // Луганський нац. аграр. ун-т. Збірник наукових праць. – Луганськ, 2002. – № 14 (26), т. 1: Серія: економічні науки. – С. 191.

⁶ Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3691-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 2. – Ст. 7.

⁷ Про затвердження Положення про присвоєння відповідних статусів суб'єктам племінної справи у тваринництві: Наказ Міністерства аграрної політики України від 17.07.2001 р. № 215/66, зареєстровано в Міністерстві юстиції 20 серпня 2001 р. за № 721/5912 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 35. – С. 251. – Ст. 1646, код акту 19836/2001.

⁸ Про затвердження Положення про племінне свідоцтво (сертифікат) та зразків форм племінних свідоцтв (сертифікатів): Наказ Міністерства аграрної політики України від 29.12.2002 р. № 416, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 січня 2003 р. за № 55/7376 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 5. – С. 137. – Ст. 201, код акту 24295/2003.

⁹ Про затвердження Інструкції з бонітування сільськогосподарської птиці, Інструкції з ведення племінного обліку в птахівництві та зразків форм племінного обліку в птахівництві: Наказ Міністерства аграрної політики України від 22.06.2001 р. № 179, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 вересня 2001 р. за № 846/6037 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – С. 220. – Ст. 1823, код акту 20063/2001.

¹⁰ Організація виробництва в аграрних формуваннях : Навчальний посібник / За ред. П. С. Березівського. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с. – С. 499–500.

¹¹ Організація виробництва в аграрних формуваннях : Навчальний посібник / За ред. П. С. Березівського. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с. – С. 500.

¹² Галанець В. Державне регулювання розвитку птахівництва з метою прискореного забезпечення населення м'ясом / В. Галанець // Ефективність державного управління. – Львів, 2009. – Вип. 18/19. – С. 457.

¹³ Мельник Б. Сучасний рівень виробництва та перспективи розвитку м'ясного птахівництва в Україні / Б. Мельник // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 26.

¹⁴ Бейкун А. Л. Нова методологічна спрямованість оновлення аграрного законодавства як складовий чинник реформацийних заходів в аграрному секторі / А. Л. Бейкун // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні : Збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції. / М. Хмельницький, 14–15 травня 2010 р. – Хмельницький, 2010. – С. 143.

Резюме

У публікації проведено аналіз чинного аграрного законодавства, що регламентує відносини в галузі виробництва і переробки продукції птахівництва. Розроблено науково-обґрунтовану класифікацію суб'єктів аграрних правовідносин – виробників продукції птахівництва за такими критеріями: напрям виробництва; поголів'я птиці; продукції, яка виробляється на підприємстві; виробничий тип; якість племінних (генетичних) ресурсів.

Ключові слова: аграрні відносини, сільськогосподарські товаровиробники, птахівництво, птахофабрика, ферма, племінний завод.

Резюме

В публикации проведен анализ действующего аграрного законодательства, регламентирующего отношения в отрасли производства и переработки продукции птицеводства. Разработано научно обоснованную классификацию субъектов аграрных правоотношений – производителей продукции птицеводства по таким критериям: направление производства; поголовье птицы; продукция, производимая на предприятии; производственный тип; качество племенных (генетических) ресурсов.

Ключевые слова: аграрные отношения, сельскохозяйственные товаропроизводители, птицеводство, птицефабрика, ферма, племенной завод.

Summary

The analysis of current agrarian legislation which regulates relations in industry of production and processing of poultry products is conducted in a publication. It is developed scientifically grounded classification of subjects of agrarian legal relationships – producers of poultry products on such criteria: direction of production; population of bird; products which is produced on an enterprise; production type; quality of pedigree (genetic) resources.

Key words: agrarian relations, agricultural commodity producers, poultry farming, poultry factory, farm, pedigree factory.

Отримано 14.03.2012

Т. А. ШАРАЄВСЬКА

*Тетяна Анатоліївна Шараєвська, здобувач
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ У НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЯХ В УКРАЇНІ

Проблеми правового статусу громадян традиційно, як в загальній теорії права, так і в галузевих науках, приділяється значна увага. У теорії права правовий статус визначається як система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві¹.

Аналіз нормативно-правових актів свідчить, що правова характеристика статусу окремих груп таких суб'єктів містить таке: а) основи або фактори, які визначають особливий або специфічний статус даної групи людей; б) межі груп осіб із таким статусом і умови віднесення до неї окремих суб'єктів права; в) права і обов'язки, які в чинному законодавстві нерідко закріплюються в нормах прямої дії; г) гарантії прав постраждалих; д) організаційно-ресурсну основу реалізації такого статусу². Ці елементи правового статусу постраждалих регламентуються так, щоб було дотримано як надання суб'єкту спеціального статусу, так і умови його здійснення. Таким чином, правовий статус є своєрідним юридичним титулом, який формалізує стан суб'єкта, що є важливим у правовому обігу для забезпечення загальної правової мови, переведення поведінки у відповідні правові норми, а також реалізації правових потреб³.

Правовий статус громадян у надзвичайних екологічних ситуаціях є різновидом спеціального правового статусу особи, оскільки передбачає набуття специфічних прав і обов'язків, підставою якого є настання надзвичайної екологічної ситуації. За будь-яких інших обставин такий правовий статус не надається.

Питанням визначення правового статусу громадян у надзвичайних екологічних ситуаціях присвячені роботи окремих сучасних українських та зарубіжних вчених, зокрема В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А. Е. Жалінського, В. М. Комарницького, М. В. Красової, С. О. Магди, І. Л. Петрухіна, С. В. Пчелінцева та ін. Однак, проблеми правового регулювання порядку визначення правового статусу постраждалих громадян у надзвичайних екологічних ситуаціях комплексно не досліджено.

Метою даної статті є спроба проаналізувати особливості набуття правового статусу громадян, постраждалих у надзвичайних екологічних ситуаціях, а саме фактори, які визначають особливий правовий статус да-